

Beethoven „magyar” stílusa

Táncos lüktetés az F-dúr hegedűrománccban

Az F-dúr hegedűrománc (op. 50) 1802-ben készült, nagyjából a G-dúr hegedűrománccal (op. 40) egyidőben. Pontos kezelési idejük nem ismert.

Hogy Beethoven milyen alaplüktetést szánt művének, az mindjárt kiderül, ha a második szólórész (A betű) előtti, a kíséretben lévő négy ütemét – mintegy előjátékként –, a darab elejére illesztjük (1. kotta).

1. kotta

Az itt előforduló, dupla pontozású ritmika korabeli verbunkos táncainkban is megtalálható, így például a „7 Ungarische für eine Violine componirt von Bihary” címmel, Bécsben, 1810-ben megjelent sorozat 4. sz. darabjában (Studia Musicologica, 21, 1979, 191.1.) (2. kotta):

2. kotta

Lássuk most az F-dúr románc első szólórészét (3. kotta):

3. kotta

A két románcot összehasonlítva úgy találjuk, hogy míg egyfelől a lágy dallamosság jellemzi őket, ugyanakkor mindkét darab középrészében mozgalmassabb, szenvedélyesebb, szilajabb, „hősibb” hangvétel válik uralkodóvá, sok improvizatív elemmel.

Amíg azonban a G-dúr románc esetében ez a tartalmi kettősség formailag is elkülönül, vagyis a vérbő, életteli teljesség

zérpész hoz mozgalmasságot az addig áhítatos hangulatba, addig az F-dúr románccban – az éneklő dallamosság mellett – szinte állandóan ott bujkál valami mélyből feldübörgő, drámai feszültség, mintha csak ellentéte lenne a benne megszólaló, „érzelmes dal”-nak, szétfeszítve a hagyományos románc-kereteket.

A szenvedély fokozódásával, a korábban a kíséretben elhelyezett, dupla pontozású ritmusok meg-megjelennek a hegedűszólóban is (a 2. szólórész 7. ütemében, a B-betű utáni 4. ütem végén, és a C-betű utáni 7. ütemben), szenvedélyeséget, zaklatottságot, drámai feszültséget fel-felvillantva a románc belül lefojtott, „megszelídített”, de a drámai alapkaraktert és lüktetést mindvégig ébren tartó dalolásában.

Ez a lüktetés járja át a darab szinte minden pólusát, amit most a ritmikus lüktetésbe ágyazott váz-dallam segítségével (lásd: első 4 ütem) próbálunk meg érzékelteni (4. kotta).

A belső feszültséget kifejező ritmikus lüktetést a dallamhangokkal körülírt-körülfont, behízselgő dalolás lágy érzelmmel hatja át, felvonultatva az improvizatív dallamszövés megannyi lehetőségét.

A magas hőfokú, belső izzás, feltűzelt szenvedély hol szelíden epekedő, hol szenvedélyes, szigorú, majd könyörögve kéri módon jut kifejezésre. Beethoven a C-betű utáni 7. ütemben dupla pontozással, a legbensőbb érzelmeiket kifejező férfi-lírával, a G-húron hozza a főtémát. (34. kotta)

Ebben a dupla pontozású lüktetésben – amit a kíséretben fel-

4. kotta

morajló ritmika időről-időre felidéz – találja meg a bécsi mester azt az érzelmi hullámszöveget megfelelően jól alkalmazható, feszes lüktetést biztosító stílári keretet, amely ritmikái, dallamszövebéli és improvizatív lehetőségeinél fogva kiváló teret biztosít a darab megformálásához. Az F-dúr románc szépségét és változatosságát éppen a táncos lüktetésben rejlő, ritmikái és dallamszövebéli lehetőségek nagyszerű kiaknázásának köszönheti.

Beethoven a valamivel korábban keletkezett G-dúr románc verbunkos részében (2. téma) már tanújelét adta, milyen otthonosan mozog a lassú „magyar” világában. Induljunk hát ki ismét a fenti részlet 11. üteméből: ha felcseréljük az ütem első és második felét, csaknem ugyanaz a ritmika áll előttünk, mint ami az F-dúr románc 1. ütemében látható (5. kotta):

5. kotta

Bartay András gyűjteményében (lásd: Papp G.: A verbunkos kéziratok emlékei, Bp., 1999. 210.l., 11.sz.) található (1820) a következő magyar tánc (6. kotta):

6. kotta

Rózsavölgyi 1814-ben megjelent darabjának (lásd: Papp G. i.m. 50.l., 3.sz.) 2. ütemében majdnem ugyanazt a ritmikát találjuk, mint az F-dúr románc 1. ütemében. Ráadásul, ha a jelzett 2. ütem mellé illesztjük Hunyady János Keresztély Pesten, 1826-ban, Trois Hongroises címmel közzé tett sorozatának 1. sz. darabjából a 2. és 3. ütemet, csaknem ugyanazt a ritmikát kapjuk, mint ami az F-dúr románc E-betű utáni három ütemében látható! (7. és 8. kotta).

7. kotta

8. kotta

Kauer Ferdinánd 12 Hongroises (Bécs, 1808) című kiadványának 4. sz. táncaként jelent meg az alábbi darab, lásd az 1. ütem ritmikáját (Studia Musicologica, 21, 1979, 185.l., 4.sz.) (9. kotta):

9. kotta

Lássuk Strádl Félix 1812-ben, Budán kiadott Tizenkét Magyar Nóták c. sorozatának 6. sz. darabjából a 2. és 3. ütemet. A ritmika egyezik az F-dúr románc 1. ütemével (Studia M., 21, 1979, 202.l., 6.sz.) (10. kotta):

10. kotta

Íme Tsukly Mihály 1824-ben, Pesten kiadott, Trois Hongroises c. sorozatából az 1-es számú verbunkos (Studia M., 26, 1984, 63.l., 2.sz.) (11. kotta):

11. kotta

Ha Kossovits híres dallama 6. ütemének első feléhez illesztjük az 5. ütem első felét, majd a 3. ütem második felét, előttünk áll az F-dúr románc első két ütemének ritmikája. Külön figyelmet érdemel a bécsi megjelentetés dátuma, ami nagyon közel esik az F-dúr románc keletkezési idejéhez. (Az 1803-as dátum és kottapélda Szabolcsi: A magyar zenetörténet kézikönyve, Bp., 1955, 86. lapján található. Papp Géza „1800 körül” határozza meg a bécsi meg-

jelenés idejét, lásd Studia M. 21, 1979, 162.l.) (12. kotta).

Amint láttuk, a verbunkos stílus szívesen alkalmazza az F-dúr románc 1. ütemében is előforduló, a ritmikus sémát dallamossá „gömbölyítő” díszítést.

Ha Beethoven az első ütemben a

ke tapasztalatai nyomán – már magától értetődő számunkra, miért (harmincketted értékű) előkét ír Beethoven, és miért nem az 1. ütem második felében látható, pontozott nyolcad - tizenhatod ritmikát szerepelteti: természetesen a táncos lüktetés ébren tartása érdekében (13., 14. és 15. kotta).

13. kotta

14. kotta

15. kotta

c) Kossovits József „Lassú magyar”-ja, Csokonai reá alkalmazott szövegével (A reményhez, 1794; az 1803-i bécsi kiadás nyomán)

12. kotta

harminckettedek helyett tizenhatodokat írt volna, „szép”, éneklő, hagyományos románc lehetett volna a darabból, de nélkülözötte volna azt a sajátos verbunkos lüktetést, amelynek hol szelíden daloló, hol belső zaklatottságot tükröző kettőssége rabul ejt és lebilincsel bennünket. A románc 1. és 3. ütemében, a dallamban uralgó feszes, dupla pontozású ritmikát (lásd a harmincketted értéket képviselő előkétet, illetve sorozatunkban a G-dúr románc verbunkos részének 12. üteméről, valamint az Eroica-szimfónia lassú tételének 1. üteméről írottakat), mintegy oldják a 2. és 4. ütem szelíden éneklő tizenhatodjai, és hasonló a helyzet a periódus második felében is.

Tekintsük most át az F-dúr románcot a korabeli verbunkos kiadványokból vett

kottapéldák segítségével. Figyeljük meg, milyen ismerős elemeket, egy életerős, „egzotikus” zenei stílus mely jegyeit fedezhetjük fel a bécsi mester világszerte népszerűvé vált művében, az alaplüktetésből adódó, jellegzetes ritmikai elemek összehasonlításával.

Az F-dúr románc 3. ütemét látva – a G-dúr románc verbunkosának 4. és 12. ütemében és az Eroica gyászinduló 1. ütemében már megismert, ritmikus, „beethoveni” elő-

Úgy tűnik, nagyon kedvére való az a mozgástér, amit a táncos lüktetésű lassú kínál fantáziája számára, hiszen a románc lényegében dallam-körülírási improvizáció, amint a dallam vázát bemutató kottapéldánkból is kitűnik.

Az 5. ütem elején található formula szintén verbunkos hatásról tanúskodik, amint a mellékelt Csermák- és Bihari-kottapéldák mutatják (Studia M. 21, 1979, 168.l. 4.sz. és Studia M. 24, 1982, 45.l. 29.sz. és 72.l. 2.sz.) (16. kotta: Csermák / Pest, 1804; 17. kotta: Bihari / Bécs, 1824; 18. kotta: Bihari / Pest, 1823).

16. kotta

Jól megfigyelhető az is, milyen lüktetésbe ágyazva alakul ki a „dallamosított” séma, ha megnézzük Csermák darabját (16.sz. kottapélda).

Haladjunk tovább, folytatva az összehasonlítást a korabeli verbunkos kiadványokkal.

F-dúr románc, 7. ütem: (3. kotta).

J.B. Wanhal, Bécs, 1809, lásd: Studia M. 21, 1979, 190.l. 39/1. szám (19. kotta).

Csermák, Bécs, 1827, lásd: Studia M. 24, 1982, 80.l. 25/1. szám (20. kotta).

Csermák, 1809-10, Budakeszi, lásd: Papp G. i.m. 148.l. 1. szám (21. kotta).

Lassú Magyar^a
29. Adagio non molto

Bihari
16 T.

17. kotta

2. Adagio ma non troppo

Bihari
24 T.

18. kotta

Hongraies
1.

fz

19. kotta

Verbunk
1. Tempo giusto

fz p

Csermák

20. kotta

1. Tarde

fz

21. kotta

2.

fz

22. kotta

Megjelent: Bécs, 1815, lásd: Studia M. 26, 1984, 128.I. 2. szám.

F-dúr románc, A-betű utáni 9. ütem: (23. kotta).

Rózsavölgyi, 1811, Pest, lásd: Studia M. 21, 1979, 200.I. 5.sz. (24. kotta).

Ruzitska Ignác, 1824, Bécs, lásd: Studia M. 24, 1982, 43.I. 18.sz. (25. kotta)

23. kotta

V. Poco Andante

fz

18 T.

24. kotta

Lassú Magyar^a
18. Adagio affetuoso / Illetődéssel

fz

Ruzitska
24 T.

25. kotta

Trio

fz

26. kotta

ták Veszprém Vármegyéből, 1. szám, Bécs, 1823). A Requiemben található és a 28. kottapéldában bemutatott ütem képlete meglehetősen gyakori korabeli kiadványainkban, lásd például az említett veszprémi sorozat 5. számát (9.

crescendo

27. kotta

fz

28. kotta

dolce

29. kotta

Tutti. Solo.

ff p

30. kotta

ütem, Sárközy Kázmér a szerző), 13. számát (Bihari: „Hativágás verbung”, 17. ütem), 25. számát (Csermák darabja, 17. ütem) és 129. számát (a „Martino-vics induló” Liszt János átiratában, 5. és 13. ütem).

A románc B-betű előtti szakaszában lévő variációs rész ritmikája tűnik fel Csermák darabjában (1825, Bécs, lásd: Studia M. 24, 1982, 47.I. 37.sz. Trio 3.-4. ütem): (29. kotta).

Lassú Magyar^b
1. Adagio / Affetuoso

fz

Bihari
16 T.

31. kotta

Rózsavölgyi: Éljen a magyar, trió, (1843), lásd: Papp G. i.m. 95.I. 76.sz. (26. kotta).

A románc B-betű előtti 2. üteme: (27. kotta); és Bihari: Lassú magyar-ja (Requiem fia halálára), 9. ütem (Magyar Nóták

A románc B-betű utáni 4. üteme: (30. kotta) és néhány, hasonló sémát követő verbunkos példa:

Bihari (Requiem), 1823, Bécs, lásd: Studia M. 38.I. 1.sz. (31. kotta).

Rózsavölgyi Pápai emlék, 1842, lásd: Papp G. i.m. 43.I. 30.sz. Trio (32. kotta).

Gaal György, 1828, Bécs, lásd: Studia M. 26, 1984, 89.I. 3.sz. (33. kotta)

A románc C-betűnél induló, f-moll, – a darab korábbi részéhez képest „szila-

Trio

fz

32. kotta

Hongroise II. Andante

fz

33. kotta

jabb”, szenvedélyesebb – középrészének 2. üteme bejárja a jellegzetes „hősi” harmonikus moll sort, a vezetőhangtól a kis szextig, majd – ezúttal spontán hirtelen-

dolce

séggel – merészen a vezetőhang felé hajlik, ezzel is erősítve a sajátos, hősi hangulat-típust (34. kotta).

Most lássuk a C-betű utáni 3. ütemet, az utána kezdődő triolás variációt, valamint néhány korabeli verbunkos példát:

Csermák, 1804, Pest, lásd: Studia M. 21, 1979, 168.I. 6.sz. (35. kotta).

Csermák (Romances Hongroises), 1804, Pest, lásd: Studia M. 21, 1979, 169.I. 1.sz. Trio (Csermák „Magyar románcok”-nak nevezi el ezt a sorozatot!) (36. kotta).

Lavotta, 1810, Bécs, lásd: Studia M. 21, 1979, 192.I. 42/3. sz. Triol (37. kotta).

A románc D-betű utáni ütemei: (38. kotta), és Rózsavölgyi 1811-ben, Pesten megjelent „Gravé”-ja, lásd: Studia M. 21, 1979, 200.I. 2.sz.: (39. kotta).

Solo.
f deciso
decresc.
espressivo
Tutti.

34. kotta

ff
p
16 T.

35. kotta

p dolce
16 T.

36. kotta

sf
st.

37. kotta

Solo.
f

38. kotta

II. Tempo di Verbung
16 T.

39. kotta

Solo.
f

40. kotta

p

41. kotta

A románc E-betű utáni 3. és 4. üteme: (40. kotta), és néhány, múlt század elejéről való verbunkos kiadvány:

Ungarische Nationaltaenze... aus Galantha, 1803, Bécs, lásd: Studia M. 21, 1979, 166.l. 2.sz. (41. kotta).

f
12 T.

42. kotta

Friss
f

43. kotta

Lassú Magyar^c
38. Adagio Gratoso / Kedvesen
p
Ruzitska

44. kotta

Figura
f

45. kotta

A következő szám megjelenési ideje: 1807, Bécs, lásd: Studia M. 21, 1979, 179.l. 4.sz. (42. kotta). Angyal Bandi, 1826, Bécs, lásd: Studia M. 26, 1984, 78.l. 22/1. szám (Friss) (43. kotta).

Ruzitska Ignác, 1825, Bécs, lásd: Studia M. 24, 1982, 47.l. 38.sz. (44. kotta) az előző verbunkos Figura-része (45. kotta).

A románc F-betű utáni 9. üteme: (46. kotta) és két hasonló példa: Megjelent: 1806, Bécs, lásd: Studia M. 21, 1979, 173.l. 4.sz. (47. kotta). Megjelent: 1810–11, Bécs, (Ungarische Nationaltänze), lásd: Studia M. 21, 1979, 194.l. 10.sz. (Adagio) (48. kotta).

A darab befejező ütemeiben Beethoven páratlan szépségű „érzelmes dala” valósággal a „mennyekbe” emelkedik, és ott pihen meg.

* * *

A fenti összehasonlító vizsgálódás révén előtérbe került verbunkos elemek, a magyaros jelleg megerősíteni látszanak a feltételezést, hogy az F-dúr románc ihletője Beethoven magyar kapcsolatai körében keresendő, pontosabban az 1801 szeptembere és 1802 ősze közötti időszakot érdemes vizsgálnunk, amikor a hegedűrománc keletkezhetett.

Amennyiben előbbi feltételezésünk helyes, akkor viszont a nyomok a Brunsvik

dolce

46. kotta

f
p
16 T.

47. kotta

Adagio
10.

48. kotta

családhoz, Brunsvik Zsuzsanna leányához, a szép Guicciardi Júliához (Giuliettához) vezetnek, akinek az Op. 27 Nr.2 cisz-moll zongoraszonáta ajánlása (1801) is szól... (Amint korábban már utaltunk rá, valószínűleg ő volt a G-dúr románc műzsája is.)

Az F-dúr románc ma talán a legnépszerűbb hegedűdarab. Nem múlik el nap, hogy fel ne csendülne valahol a világon.

Kodály Zoltán írja (Visszatekintés, Bp., 1982, II. kötet, 170.l.): „...sok esetben nagy mesterek maradandó művei őriznek magyar színt és jelleget távoli jövőendő számára is...”

Ezúttal egy ilyen művet szerettünk volna bemutatni, a magyar millennium tiszteletére készített Beethoven-sorozatunk keretében.

(Folytatjuk)

Rakos Miklós